

Přímoplodné hybridy révy

Jiří Sedlo

Jde o skupinu odrůd vzniklých přímým křížením evropských odrůd révy vinné (*Vitis vinifera*) s americkými druhy révy (*Vitis labrusca* a *Vitis riparia*) s cílem získat odrůdy odolné vůči chorobám a révokazu. Nemuselo by se tak provádět roubování na podnože. Bohužel to tak jednoduché není a výsledkem bylo u první generace tzv. amerických přímoplodných hybridů víno podřadné kvality s tzv. liščinou. Tato první generace vznikala v USA a v Kanadě od 19. století. Do Evropy se z ní později po zavlečení révokazu v roce 1860 dostaly především odrůdy Charvát (Noah), Isabella, Othello, Delaware, Ripatella (Concord), Herbemont, Clinton a Jacques. Tyto odrůdy poměrně rychle s révokazem postupujícím od západu na východ Evropy zaplevelily evropské vinice. Byly rozšiřovány hned v jeho závěsu.

Révokaz byl poprvé objeven na evropském kontinentu v Anglii, pak ve Francii, v Dolním Rakousku už byl v roce 1872 v Klosterneuburku, ve Štýrsku a Istrii 1880, v Terstu a Gorici 1888, na Moravě 1890 na německém území v Šatově u Znojma, 1901 na českém území ve Vel. Pavlovicích. Do konce roku 1909 bylo na Moravě „zamořeno“ 88 vinařských obcí. Metod boje s révokazem bylo více (zaplavení, petrolej, sirouhlík) a nakonec zvítězilo štěpování na podnože.

Hned po objevení se révokaza v Evropě začala druhá generace křížení tzv. francouzských přímoplodných hybridů, kde se jednalo už o vícenásobné křížení. Takto vzniklé odrůdy již dávaly kvalitnější víno, a proto se rychle ve Francii šířily, místy se tam s nimi lze setkat dodnes. Z nich je u nás nejznámější Baco noir.

Po druhé světové válce následovala vlna tzv. interspecifických nebo rezistentních či PIWI odrůd, které vznikly mnohonásobným křížením donorů rezistence s evropskými odrůdami. U nás je z nich nejstarší Hibernál a pak následovala řada odrůd vyšlechtěných na Moravě. Výsledkem jsou odrůdy dávající vína nerozeznatelná od evropských odrůd, a proto je EU povolila i pro nejkvalitnější vína a jsou doporučovány zvláště pro ekologické vinohradnictví. Tímto směrem jde šlechtění révy dodnes.

Ale zpět k americkým přímoplodným hybridům. Brzy po jejich masovém rozšíření začalo být evropské vinařství ohrožováno ztrátou kvality. Proto v roce 1929 v Bukurešti (paradox, jak se dočtete níže) na sjezdu Mezinárodního úřadu pro vinařství byla přijata rezoluce (Vinařský obzor 1929, str. 78): „Nosné křížence buďtež zakázány přísně v krajích s vysokým vzděláním a s jakostními víny. Státy, v kterých jest snaha křížence rozšířiti, buďtež vyzvány, aby zákonitě sadbu kříženců nosných upravily, případně omezily nebo přímo zakázaly.“

Realizace tohoto doporučení v demokraciích zřejmě nebyla jednoduchá a tak se zákaz pěstování přímoplodných hybridů ve střední Evropě začal prosazovat až s nástupem fašistických států. Například v Německu bylo pěstování přímoplodných hybridů zakázáno od roku 1935, v Rakousku od roku 1938, ale od roku 1970 bylo povoleno pro vlastní spotřebu, aby v polovině osmdesátých let, po skandálu s vínem, bylo opět zakázáno. Následně při vstupu Rakouska do EU bylo jejich pěstování v omezeném rozsahu povoleno na základě výjimky do roku 2015, ta ale už skončila a byl požadavek na jejich vykloučení. Nakonec rakouský parlament rozhodl, že mohou být dále pěstovány v tradičním území, tj. v několika vinařských obcích v jižním Burgenlandu. Celkem je tam asi 50 ha amerických

přímoplodných hybridů a víno, Uhudler jako směs amerických přímoplodných hybridů, může být uváděno do oběhu pouze jako ovocné víno, nikoliv jako běžné víno.

V Rumunsku ještě před vstupem do EU byla většina ploch osázena přímoplodnými hybridy, v letech 2008 až 2012 byla většina ploch vinic Rumunska z tohoto důvodu vyklučena a nyní probíhají výsadby evropskými odrůdami.

Na území současné ČR byl zákaz pěstování přímoplodných amerických hybridů vydán poprvé protektorátní vyhláškou č. 37 ze dne 15. 5. 1941, podle níž měly být výsadby buď vyklučeny, nebo přeroubovány evropskou révou vinnou nejpozději do 31. prosince 1943. O podporu této vyhlášky se snažila i vyhláška nejvyššího úřadu cenového o výkupních cenách hroznů ze sklizně 1942, kde jsou uvedeny nařízené ceny; v případě jednotlivých evropských odrůd od 4,80 K/kg po 7,- K/kg, hybridní odrůdy pouze 1,20 K/kg. Obdobně tomu bylo i v roce 1943, 1944 a 1945.

Avšak opak byl pravdou, během okupace se přímoplodné americké hybridy ještě rozšířily. V Československu pak byla roku 1949 vydána nová vyhláška MZe č. 384/49 o jejich zákazu. V současnosti platí podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013 pro všechny členské státy zákaz pěstování odrůd Charvát (Noah), Othello, Isabelle, Jacquez, Clinton a Herbemont.

Americké přímoplodné hybridy svůj účel už dávno splnily. Jednak sehrály svou krátkou roli při hledání nejvhodnějšího postupu při obraně proti révokazu, hledání co bude nejvhodnější, zda fyzikální postupy (zatopení vodou), chemické (petrolej, sirouhlík) nebo biologické (nové odrůdy vzniklé křížením, štěpování na odolné podnože). Ukázalo se, že nejrychlejší a nejefektivnější je štěpování. Jejich pěstování dnes nemá žádný smysl, existují lepší PIWI odrůdy. Ale spolu s francouzskými přímoplodnými hybridy s vyšší kvalitou vína ukázaly, že postupným křížením lze dosáhnout vyšší odolnosti při srovnatelné kvalitě vína. Toho se dnes využívá ve šlechtění nových odrůd odolnějších vůči základním chorobám révy.

Obr. 1: Hrozen a list druhu *Vitis labrusca*

Obr. 2: List druhu *Vitis riparia*

